

УДК 159.955.4:316.6:004
DOI 10.24195/2414-4665-2026-1-5

Альона Огнева,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Міжнародний університет;
старший викладач кафедри загальної та диференціальної психології
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
бул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-4836-8038>

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ

У статті досліджено соціальний інтелект як психологічну детермінанту міжособистісної взаємодії майбутніх програмістів. Актуальність проблеми зумовлена трансформацією професійної діяльності в ІТ-сфері, де ефективність фахівця визначається не лише технічними компетентностями, а й здатністю до конструктивної командної взаємодії, соціальної адаптації та регуляції міжособистісних відносин. Метою дослідження є емпіричне визначення ролі соціального інтелекту у формуванні конструктивних типів міжособистісної поведінки студентів ІТ-спеціальностей.

У дослідженні взяли участь 105 студентів спеціальності 122 «Комп'ютерні науки» віком 18–22 років. Для вивчення соціального інтелекту використано тест Дж. Гілфорда – М. О'Саллівена, для діагностики типів міжособистісної поведінки – методику Т. Лірі. Статистична обробка здійснювалася з використанням описової статистики, коефіцієнта кореляції Пірсона та *t*-критерію Стьюдента.

Результати засвідчили наявність статистично значущих додатних кореляцій між компонентами соціального інтелекту та конструктивними типами міжособистісної поведінки (дружелюбність, альтруїзм, кооперативність, конструктивне домінування) при $p \leq 0,05$; $p \leq 0,01$. Водночас виявлено від'ємні зв'язки між показниками соціального інтелекту та деструктивними стратегіями взаємодії (агресивність, егоцентризм, підозрілість). Студенти з високим рівнем соціального інтелекту характеризуються більшою соціальною відкритістю, адаптивністю та здатністю до ефективної кооперації.

Отримані результати підтверджують системоутворювальну роль соціального інтелекту у структурі соціально-психологічного функціонування майбутніх програмістів та обґрунтовують доцільність розробки програм його розвитку у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: соціальний інтелект, міжособистісна взаємодія, майбутні програмісти, типи міжособистісних стосунків, соціальна адаптація.

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми.

Стрімкий розвиток цифрових технологій та трансформація професійної діяльності у сфері інформаційних технологій зумовлюють перегляд вимог до підготовки майбутніх програмістів. Сучасний ІТ-фахівець функціонує в умовах командної розробки, гнучких методологій управління проектами, постійної міжкультурної комунікації та інтеграції у глобальні професійні спільноти. За таких умов професійна успішність визначається не лише рівнем технічної компетентності, а й здатністю до ефективної міжособистісної взаємодії, соціальної адаптації та емоційної регуляції.

У психологічній науці соціальний інтелект традиційно визначається як здатність до розуміння соціальних ситуацій, інтерпретації поведінки інших людей та прогнозування міжособистісних наслідків. У класичних концепціях він розглядався як специфічна когнітивна здатність до опрацювання соціальної інформації (Guilford, 1967).

Подальші дослідження розширили це трактування, включивши до структури соціального інтелекту емоцій-

ні та регуляторні компоненти (Goleman, 1995; Bar-On, 2006). У сучасних підходах соціальний інтелект розуміється як інтегративна характеристика, що забезпечує ефективність соціального функціонування особистості (Silvera et al., 2001; Kihlstrom & Cantor, 2011).

Аналіз фундаментальних наукових публікацій засвідчує зростання інтересу до дослідження соціального інтелекту у зв'язку з командною діяльністю та професійною ефективністю (Ferris et al., 2007; Boyatzis, 2018), а у технічній освіті дедалі більше уваги приділяється розвитку соціально-комунікативних компетентностей майбутніх фахівців (Succi & Canovi, 2020, Семеріков та ін., 2021).

Особливу увагу сучасні дослідники приділяють ролі соціально-когнітивних механізмів у формуванні ефективної командної взаємодії, вирішенні конфліктів, розподілі ролей у групі та побудові довірливих професійних відносин. У цьому контексті соціальний інтелект виступає не лише характеристикою індивідуальних здібностей, а й важливим ресурсом соціальної інтеграції та психологічної стійкості.

© Огнева А., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу CC BY 4.0

Аналіз сучасних публікацій дозволив виокремити три основні напрями дослідження соціального інтелекту: когнітивний, емоційно-регулятивний та соціально-поведінковий. Встановлено тенденцію до зростання кількості емпіричних досліджень, присвячених ролі соціального інтелекту у професійній діяльності та командній взаємодії, водночас проблема його функціонування у студентів ІТ-спеціальностей залишається недостатньо конкретизованою.

Попри зростання кількості досліджень, проблема соціального інтелекту як детермінанти міжособистісної взаємодії саме майбутніх програмістів залишається недостатньо вивченою, оскільки переважно зосереджуються на розгляді загальних моделей соціальної компетентності або емоційного інтелекту без чіткого розмежування понять і без системного аналізу структурних компонентів соціального інтелекту у взаємозв'язку з типами міжособистісної поведінки. Відсутність комплексних емпіричних досліджень, спрямованих на вивчення соціального інтелекту у студентів ІТ-спеціальностей, ускладнює розробку психологічно обґрунтованих програм розвитку їхніх соціальних компетентностей.

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю системного аналізу соціального інтелекту як психологічної детермінанти успішної міжособистісної взаємодії майбутніх програмістів. Чітке визначення структури соціального інтелекту, виявлення його зв'язків із типами міжособистісної поведінки та характеристиками соціальної адаптації дозволяє поглибити розуміння механізмів професійного становлення фахівців ІТ-сфери та окреслити напрями їх психолого-педагогічної підтримки.

Мета та завдання. Мета статті – емпірично дослідити соціальний інтелект як детермінанту успішної міжособистісної взаємодії майбутніх програмістів.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати показники соціального інтелекту студентів ІТ-спеціальностей за методикою Дж. Гілфорда.

2. Дослідити особливості міжособистісної взаємодії за методикою Т. Лірі.

3. Встановити взаємозв'язки між компонентами соціального інтелекту та типами міжособистісної поведінки.

Методи дослідження. У дослідженні взяли участь 105 студентів спеціальності 122 «Комп'ютерні науки» віком від 18 до 22 років ($M = 19,6$). Серед респондентів – 68 юнаків (64,8%) та 37 дівчат (35,2%). До вибірки було включено студентів I–III курсів денної форми навчання, які надали добровільну згоду на участь у дослідженні.

Дослідження проводилося протягом 2020–2023 навчальних років в умовах офлайн-роботи. Процедура була групувою, із дотриманням принципів конфіденційності та добровільності.

Для дослідження соціального інтелекту та особливостей міжособистісної взаємодії було використано тест соціального інтелекту Дж. Гілфорда. Методика

спрямована на вимірювання когнітивних компонентів соціального інтелекту та включає чотири субтести, що фіксують здатність до прогнозування поведінки інших людей, розуміння невербальних сигналів, інтерпретації соціальних ситуацій та встановлення причинно-наслідкових зв'язків у міжособистісній взаємодії. Результати подаються у балах за кожним субтестом та у вигляді інтегрального показника соціального інтелекту.

Низький рівень соціального інтелекту характеризується труднощами прогнозування поведінки інших, обмеженим розумінням емоційних реакцій та складністю інтерпретації соціальних ситуацій.

Середній рівень відображає достатню здатність до аналізу міжособистісних взаємодій та адекватне розуміння соціальних сигналів.

Високий рівень проявляється у розвиненій здатності до прогнозування соціальних подій, точному розпізнаванні невербальних проявів та ефективній адаптації у міжособистісній взаємодії.

Ще однією методикою, яка була використана у дослідженні є методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі. Її застосування дозволяє визначити домінуючі типи міжособистісної поведінки за вісьмома шкалами комплексної моделі. Показники вимірюються у балах, що відображають ступінь вираженості відповідного стилю взаємодії.

Високі показники за домінуючими шкалами свідчать про схильність до лідерства та контролю, тоді як високі значення за підлеглими шкалами вказують на конформність та залежність. Високі значення за дружельюбними шкалами відображають кооперативність і соціальну адаптивність.

Методики мають достатні показники внутрішньої узгодженості та конструктивної валідності, що підтверджено результатами попередніх емпіричних досліджень.

За рівнем вираженості сумарного показника соціального інтелекту респонденти були розподілені на дві групи: з високим рівнем соціального інтелекту (CI^+) та з відносно низьким рівнем (CI^-). Критерієм розподілу виступало значення першого та четвертого квартилів.

Для аналізу даних використовувалися методи описової статистики (M , SD), а також коефіцієнт кореляції Пірсона для визначення взаємозв'язків між показниками соціального інтелекту та типами міжособистісної взаємодії. Обробка результатів здійснювалася за допомогою SPSS 21.0.

Результати. Кореляційний аналіз показників соціального інтелекту за методикою Дж. Гілфорда та типів міжособистісної поведінки за методикою Т. Лірі показав наявність статистично значущих взаємозв'язків між компонентами соціального пізнання та стратегіями міжособистісної взаємодії (табл. 1).

Встановлено, що конструктивні типи міжособистісної поведінки – дружельюбний (FRI), альтруїстичний (ALT), товариський (FRND) та конструктивно-домінантний (DOM) – мають статистично значущі додатні кореляції з усіма компонентами соціального інтелекту ($p \leq 0,05$; $p \leq 0,01$). Найвищі коефіцієнти зафіксова-

но між показником пізнання систем поведінки (CBS) та домінуванням ($r = 0,425$; $p \leq 0,01$), а також між пізнанням класів поведінки (CBC) і дружелюбністю ($r = 0,389$; $p \leq 0,01$).

Натомість типи поведінки, пов'язані з егоцентризмом (EGO), агресивністю (AGR), підозрлістю (SUS), залежністю (DEP) та авторитарністю (AUT), демонструють статистично значущі від'ємні кореляції з компонентами соціального інтелекту (r від $-0,141$ до $-0,369$; $p \leq 0,05$; $p \leq 0,01$). Найбільш виражені від'ємні зв'язки встановлено між агресивністю та показником пізнання систем поведінки ($r = -0,369$; $p \leq 0,01$), а також між егоцентризмом і пізнанням результатів поведінки ($r = -0,340$; $p \leq 0,01$).

Отримані результати свідчать, що соціальний інтелект пов'язаний із конструктивними, кооперативними формами міжособистісної взаємодії та знижується за наявності конфліктно-деструктивних стратегій поведінки.

Порівняльний аналіз міжособистісних профілів студентів з високим (CI^+) та низьким (CI^-) рівнем соціального інтелекту представлено на рис. 1.

Порівняльний аналіз груп студентів із високим (CI^+) та низьким (CI^-) рівнем соціального інтелекту підтвердив наявність статистично значущих відмінностей за шкалою «Доброзичливість» (FRI) методики Т. Лірі ($t = 2,244$; $p < 0,05$). Студенти з високим рівнем соціального інтелекту характеризуються вищими показниками доброзичливості, альтруїзму та дружелюбності, що відображає їхню соціальну відкритість і кооперативну спрямованість.

Респонденти з низьким рівнем соціального інтелекту демонструють вищі показники підозрливості та агресивності, що може ускладнювати формування ефективних міжособистісних зв'язків.

Отримані результати узгоджуються з дослідженнями, що підтверджують позитивний зв'язок соціального інтелекту з конструктивними формами міжособистіс-

Рис. 1. Показники міжособистісних стосунків студентів з високим та низьким рівнем соціального інтелекту

Таблиця 1

Значущі взаємозв'язки між показниками соціального інтелекту та міжособистісних стосунків

		Показники соціального інтелекту			
		СВІ	СВС	СВТ	СВС
Показники міжособистісних стосунків	AUT	-252**	244**	244**	323**
	EGO	-340**	-328**	-204**	-316**
	AGR	-170*	-280**	-279**	-369**
	SUS		-219**	-255**	-292**
	SUB			-205**	-166*
	DEP			-217**	-141*
	FRI	307**	386**	257**	374**
	ALT	159*	350**	218**	331**
	DOM	181*	341**	376**	425**
	FRND	300**	389**	232**	376**

Примітки: 1) параметри міжособистісних стосунків: AUT – «авторитарний», фактор EGO – «егоїстичний», AGR – «агресивний», SUS – «підозрливий», SUB – «підпорядковується», DEP – «залежний», FRI – «доброзичливий», ALT – «альтруїстична», DOM – «домінування», FRND – «дружелюбність»; 2) «*», «**» – 5%, 1% рівні значущості, відповідно; 3) значення відображено без нулів та ком.

ної поведінки (Ferris et al., 2007; Lopes et al., 2004). Водночас виявлені від'ємні кореляції між соціальним інтелектом та агресивністю відповідають даним сучасних емпіричних досліджень соціальної дезадаптації (Brackett et al., 2011).

Таким чином, результати емпіричного дослідження підтверджують, що соціальний інтелект виступає детермінантою стилю міжособистісної взаємодії та пов'язаний із конструктивними формами соціальної поведінки.

Дискусія. Отримані результати підтверджують положення класичної теорії соціального інтелекту, відповідно до якої здатність до розуміння соціальних ситуацій та прогнозування поведінки інших людей виступає ключовою умовою ефективною міжособистісної взаємодії (Guilford, 1967). Виявлені статистично значущі додатні кореляції між компонентами соціального інтелекту та конструктивними типами міжособистісної поведінки узгоджуються з сучасними уявленнями про соціальний інтелект як інтегративний регулятор соціального функціонування (Kihlstrom & Cantor, 2011).

Зокрема, встановлений зв'язок між показником пізнання систем поведінки та домінуванням у його конструктивному прояві свідчить про те, що соціально інтелектуальні студенти здатні реалізовувати лідерські позиції без переходу до авторитарності. Подібні результати отримано у дослідженнях, що демонструють взаємозв'язок соціального інтелекту та соціальної ефективності у професійних групах (Ferris et al., 2007).

Додатні кореляції між соціальним інтелектом і дружельювністю, альтруїстичністю та кооперативністю узгоджуються з висновками про те, що соціально-когнітивні здібності сприяють формуванню адаптивних стратегій взаємодії та зниженню конфліктності (Lopes et al., 2004). У технічному середовищі, де командна діяльність є домінуючою формою організації праці, такі характеристики набувають особливої значущості (Succi & Canovi, 2020, Семеріков та ін., 2021).

Натомість встановлені від'ємні зв'язки між соціальним інтелектом і агресивністю, підозрілістю та егоцентризмом доповнюють дані сучасних досліджень щодо ролі соціально-емоційних здібностей у профілактиці дезадаптивних форм поведінки (Brackett et al., 2011). Це свідчить про регуляторну функцію соціального інтелекту, що забезпечує контроль імпульсивних реакцій та сприяє більш конструктивному соціальному позиціонуванню особистості, що узгоджується з моделями емоційно-соціальної компетентності (Bar-On, 2006).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у конкретизації ролі соціального інтелекту саме у вибірці майбутніх програмістів, де традиційно акцент робиться на технічних компетентностях. У дослідженні конкретизовано зв'язки між структурними компонентами соціального інтелекту (за Дж. Гілфордом) та циркумплексною моделлю міжособистісної поведінки (за Т. Лірі) у студентів ІТ-спеціальностей.

Отримані результати є значущими в програмі налагодження міжособистісних стосунків, розвитку соціального інтелекту у процесі професійної підготовки

майбутніх програмістів. З урахуванням зростання ролі командної роботи у сфері інформаційних технологій, розвиток соціально-когнітивних компетентностей може розглядатися як важливий чинник підвищення професійної ефективності та психологічної адаптації молодих фахівців.

Висновки. Соціальний інтелект є системоутворювальною детермінантою міжособистісної взаємодії майбутніх програмістів. Встановлено статистично значущі додатні кореляції між компонентами соціального інтелекту та конструктивними типами міжособистісної поведінки (дружелюбність, альтруїзм, кооперативність, конструктивне домінування), що свідчить про адаптивну функцію соціально-когнітивних здібностей.

Виявлено від'ємні зв'язки між соціальним інтелектом та деструктивними формами взаємодії (агресивність, егоцентризм, підозрілість, авторитарність), що підтверджує регуляторну роль соціального інтелекту у профілактиці конфліктних стратегій поведінки.

Студенти з високим рівнем соціального інтелекту характеризуються більшою соціальною відкритістю, кооперативністю та здатністю до конструктивної міжособистісної взаємодії, що є значущим чинником їхньої професійної адаптації в ІТ-середовищі.

Отримані результати створюють підґрунтя для розробки психолого-педагогічних програм розвитку соціального інтелекту у процесі професійної підготовки майбутніх програмістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семеріков С. О., Стрюк А. М., Стрюк Л. Б., Стрюк М. І., Шалацька Г. М. Формування загальнопрофесійних компетентностей майбутніх інженерів-програмістів. *Journal of Information Technologies in Education (ITE)*. 2021. № 49. С. 34–60. DOI: <https://doi.org/10.14308/ite000751>
2. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*. 2006. Vol. 18. P. 13–25.
3. Boyatzis R. E. The behavioral level of emotional intelligence and its measurement. *Frontiers in Psychology*. 2018. Vol. 9. Article 1438. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01438>
4. Brackett M. A., Rivers S. E., Salovey P. Emotional intelligence: Implications for personal, social, academic, and workplace success. *Social and Personality Psychology Compass*. 2011. Vol. 5(1). P.88–103. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00334.x>
5. Ferris G. R., Treadway D. C., Perrewé P. L., Brouer R. L., Douglas C., Lux S. Political skill in organizations. *Journal of Management*. 2007. Vol. 33(3). P.290–320. <https://doi.org/10.1177/0149206307300813>
6. Goleman D. *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books, 1995. 352 p.
7. Guilford J. P. *The nature of human intelligence*. New York: McGraw-Hill, 1967. 538 p.
8. Kihlstrom J. F., Cantor N. Social intelligence. In: Sternberg R. J., Kaufman S. B. (Eds.). *The Cambridge Handbook of Intelligence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. P.564–581. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511977244.029>
9. Leary, T. *Interpersonal diagnosis of personality*. New York: Ronald Press, 1957.

10. Lopes, P. N., Salovey, P., & Straus, R. (2003). Emotional Intelligence, Personality, and the Perceived Quality of Social Relationships. *Personality and Individual Differences*, 35, 641–658. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00242-8](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00242-8)

11. Silvera D. H., Martinussen M., Dahl T. I. The Tromsø Social Intelligence Scale. *Scandinavian Journal of Psychology*. 2001. Vol. 42(4). P.313–319. <https://doi.org/10.1111/1467-9450.00242>

12. Succi C., Canovi M. Soft skills and employability. *Studies in Higher Education*. 2020. Vol. 45(9). P.1834–1847. <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1585420>

REFERENCES

1. Semerikov, S. O., Stryuk, A. M., Stryuk, L. B., Stryuk, M. I., & Shalatska, H. M. (2021). Formuvannia zahalnoprofesiinykh kompetentnostei maibutnikh inzheneriv-prohramistiv [Formation of general professional competencies of future software engineers]. *Journal of Information Technologies in Education (ITE)*, 49, P.34–60. <https://doi.org/10.14308/ite000751> [in Ukrainian].

2. Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*, 18, 13–25 [in English].

3. Boyatzis, R. E. (2018). The behavioral level of emotional intelligence and its measurement. *Frontiers in Psychology*, 9, 1438. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01438> [in English].

4. Brackett, M. A., Rivers, S. E., & Salovey, P. (2011). Emotional intelligence: Implications for personal, social, academic, and workplace success. *Social and Personality*

Psychology Compass, 5(1), 88–103. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00334.x> [in English].

5. Ferris, G. R., Treadway, D. C., Perrewé, P. L., Brouer, R. L., Douglas, C., & Lux, S. (2007). Political skill in organizations. *Journal of Management*, 33(3), 290–320. <https://doi.org/10.1177/0149206307300813> [in English].

6. Goleman, D. (1995). Emotional intelligence. Bantam Books [in English].

7. Guilford, J. P. (1967). The nature of human intelligence. McGraw-Hill [in English].

8. Kihlstrom, J. F., & Cantor, N. (2011). Social intelligence. In R. J. Sternberg & S. B. Kaufman (Eds.), *The Cambridge handbook of intelligence* (pp. 564–581). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511977244.029> [in English].

9. Leary, T. (1957). Interpersonal diagnosis of personality. Ronald Press.

10. Lopes, P. N., Salovey, P., & Straus, R. (2003). Emotional intelligence, personality, and the perceived quality of social relationships. *Personality and Individual Differences*, 35, 641–658. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00242-8](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00242-8) [in English].

11. Silvera, D. H., Martinussen, M., & Dahl, T. I. (2001). The Tromsø Social Intelligence Scale. *Scandinavian Journal of Psychology*, 42(4), 313–319. <https://doi.org/10.1111/1467-9450.00242> [in English].

12. Succi, C., & Canovi, M. (2020). Soft skills and employability. *Studies in Higher Education*, 45(9), 1834–1847. <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1585420> [in English].

Alona Ohneva,

Postgraduate Student (Educational and Scientific Level), Specialty 053 Psychology, International Humanitarian University;

Senior Lecturer at the Department of General and Differential Psychology,

The state institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", 26, Staroportofrankivska, Str., Odesa, Ukraine,

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-4836-8038>

SOCIAL INTELLIGENCE AS A DETERMINANT OF INTERPERSONAL INTERACTION OF FUTURE PROGRAMMERS

The article examines social intelligence as a psychological determinant of interpersonal interaction of future programmers. The relevance of the study is determined by the transformation of professional activity in the IT sphere, where specialist effectiveness is determined not only by technical competencies but also by the ability for constructive teamwork, social adaptation, and regulation of interpersonal relations. The aim of the study is to empirically determine the role of social intelligence in the formation of constructive types of interpersonal behavior among IT students.

The study involved 105 students majoring in Computer Science aged 18–22. The Guilford–O’Sullivan Social Intelligence Test was used to assess cognitive components of social intelligence, and the Leary Interpersonal Diagnosis of Personality was applied to determine dominant types of interpersonal behavior. Statistical analysis included descriptive statistics, Pearson correlation coefficient, and Student’s t-test.

The results revealed statistically significant positive correlations between components of social intelligence and constructive types of interpersonal behavior (friendliness, altruism, cooperativeness, constructive dominance) at $p \leq 0.05$ and $p \leq 0.01$. Negative correlations were identified between social intelligence indicators and destructive interaction strategies (aggressiveness, egocentrism, suspiciousness). Students with high levels of social intelligence demonstrated greater social openness, adaptability, and cooperative orientation.

The findings confirm the system-forming role of social intelligence in the socio-psychological functioning of future programmers and substantiate the necessity of developing programs aimed at enhancing social intelligence within professional training.

Key words: social intelligence, interpersonal interaction, future programmers, interpersonal behavior types, social adaptation, professional training.

Дата першого надходження статті до видання: 03.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026